

BİLİM, SANAT VE TOPLUM

Sanat, bir toplumun ortak duygu ve düşüncelerinin, yaratıcılığının, ortak zevklerinin ve yaşam tarzının en belirgin yansımasıdır. Doğal olarak, bir toplumun sanat değerleri o toplumun kültürünün en önemli bileşenini oluşturur. O nedenle günümüzün modern toplumsal yaşamında sanatın özellikli ve vazgeçilmez yeri ve önemi bulunmaktadır. Sanatçı ise toplumun duygu ve düşüncelerini, bunlara kendi düşünce ve yaratıcılığı ile duygularını da katarak çeşitli şekillerde, dile getiren ve bunu topluma paylaşan kişidir.

Güzel sanatlar deyince yaratıcılık, duygu yüklü mesajlarla insanın kendini ifade ettiği çizim, boyama, desen, toprak işleme ve pişirme ile başlayan; daha sonra çini, seramik, mimarlık, heykel vb. katılarak devam eden görsel sanatlar akla gelmektedir. Bununla birlikte müzik, edebiyat, tiyatro, şiir vb. insanda coşku ve hayranlık uyandıran sanatlar da güzel sanatların bir koludur. Günümüzün sanat eserleri teknolojinin de en üst düzeyde katkıda bulunduğu çağdaş resim, heykel, roman, tiyatro, sinema, cam ya da seramik yapılar; akustiğin, optiğin ve oyun gücünün birleştiği büyük sahne oyunları gibi modern tasarımlardır. Bütün bunlar insanda heyecan ve coşku uyandıran ruh ve duyguyu besleyen etkinlikler olup, 21. yüzyıl insanının kültürel yaşamının en önde gelen vazgeçilmezleri arasına girmişlerdir.

Kültürü yaratan ve besleyen unsurların başında kuşkusuz güzel sanatlar gelmektedir. Örneğin, klâsik müzik dediğimiz sanat türü Avrupa kültürünün bir ürünüdür. Bu sanat türü Avrupa dışında başka kültürlerle de mal edilmemiştir. Aynı şekilde kilisenin yarattığı mimari tarz, başka dinlerin mimari tarzlarını egemenliği altına almamıştır. Resim ve diğer sanatlar için de benzer şeyler söylenebilir. Klasik müziğin en seçkin eserlerinden biri olan Ludwig van Beethoven'ın (1770-1827) 9. Senfonisi bütün dünyada tanınmış olmasına ve zevkle dinlenmesine karşın, o Avrupa'ya mal olmuştur ve hatta Avrupa Birliği'nin resmi marşı olarak da seçilmiştir.

Sanat için geçerli olan bütün bu saptamalar bilim için geçerli değildir. Bilim, insanların daha iyi yaşam koşullarına sahip olmasına, var olmayan bilgi ve olguları bulmasına ön ayak olmaktadır. Bilimi sanattan ayıran temel fark; sanat kişiden kişiye, toplumdan topluma değişiklik gösterirken, bilim toplumdan topluma değişmez. Çünkü düşünce iletimi, duygu iletimi kadar kolay ya da kendiliğinden olan bir eylem değildir. Duygunun iletilmesi için, duyguyu verenin ve alanın özel çabalar sarf etmesi gerekmiyor. Her ikisi de doğal ortamlarında iken duygu transferi kendiliğinden oluyor. Oysa, düşüncesini iletmek isteyen bilim insanının bu iş için özel çaba harcaması gerektiği gibi, düşünceyi alacak kişilerin de benzer ya da daha büyük bir çaba harcaması gerekir.

Eski Yunan ve Anadolu Kültürünün bilimsel inanç, kuramsal bilgi ve öngörüye dayanan öğretilerinden sonra büyük matematikçi, fizikçi ve gökbilimci Galileo Galilei (1564-1642) ile başlayan; akılcı gözlemleri ve tekrarlanabilir deneyleri temel alan çağdaş bilim, günümüzün teknolojisinin ve uygarlığının başlangıcıdır. Avrupa'da gerçekleştirilen bilimsel araştırmalar ve sanatsal etkinlikler önce aydınlanma devrini ve sonra günümüzün uygarlığını yaratmıştır. Bu devirde araştırmalar ve sanatsal yapıtlar sadece varlıklı, ama meraklı, yetenekli ve eğitilmiş kişiler tarafından gerçekleştirilmiştir. Ancak araştırma sonuçları ve üretilen sanat ürünleri toplumun malı olmuştur. Bu ortamda ulaşılan kişisel başarılar ve buluşlar; toplumda özgüveni, bilinçlenmeyi, yeniliklere açık olmayı ve bilhassa yaratıcılığı da beraberinde getirmiştir. "Her doğru formül, içinde bir estetik barındırır" diyen Albert Einstein'a (1878-1955) göre, ortada bilimsel bir yapıt varsa bu aynı zamanda sanatsal bir güzelliği de içermektedir. Yine Einstein'ın "hayal gücü, bilgiden daha önemlidir" ünlü özdeyişi, bilim insanı ile sanat insanının bir başka ortak yönünü daha ortaya koymaktadır. O da hayal gücüdür. Sadece bu saptamalar, bilimle sanat arasında sıkı bir bağlantı olduğunu söylemek için yeterlidir.

Bilimde deney, gözlem veya akıl yürütmeye bilgi üretme süreci tekrarlanabilir olmalıdır. Yani birinin, bilimsel bilgi diye ortaya çıkardığı bilgiyi, aynı koşullarda aynı yöntemlerle başkaları da üretebilmelidir. Örneğin, bir bilim insanı laboratuvarında bir maddenin bazı özelliklerini gözlemleyip bir takım sonuçlara ulaşırsa, aynı deneyi aynı koşullarda başkaları da yapıp aynı sonuçlara ulaşmalıdır. Bu ölçümlerde verilerin eksikliği ya da başka türlü ölçüm hataları ortaya çıkarsa, bulunan veriler geçersiz olur. Yanlışlığı gösterilen bilgiye kimse itibar etmez, kimse onu kullanmaz, kendiliğinden değerini yitirmiş olur.

Gözleme dayanan bilgi üretme yöntemi de aynen deneyde olduğu gibidir. Örneğin, insanoğlu varoluşundan beri gök cisimlerinin hareketlerini merak etmiş, onları gözlemiş ve bazı sonuçlar çıkarmıştır. Gökbilimci Klaudius Batlamyus'un (M. S. II. yy), Dünya merkezli bir Güneş Sistemi modeli Nicholas Copernicus'un (1473 – 1543) Güneş merkezli modeline dek neredeyse 15 yüzyıl boyunca geçerli model olarak kabul edilmiştir. Copernicus modelinde gezegenler güneş merkezli dairesel yörüngeler çizer. Bu da bir kuramdı ve yanlışlığı ispat edilene kadar geçerli olacaktı. Ama, kendisinden önce var olan modeli çürütmüştür. Bilimde, aynı konudaki farklı iki kuram eşzamanlı yaşayamaz. Bu özellik, bilimi sanattan farklı kılan başlıca niteliklerinden birisidir. Nitekim, çok geçmeden Johannes Kepler (1571-1601), Güneş Sistemi ile ilgili bütün gözlem sonuçlarını yeniden yorumlayarak, gezegenlerin güneş odaklı elips yörüngelerde dolandıkları görüşünü ortaya atmış ve kanıtlamıştır. Bu da bir kuramdır ve Copernicus'un dairesel yörünge kuramını çürütmüştür.

Bilim kişiden kişiye değişmez, yani neseldir. Ama sanat öznedir. Bilimi sanattan ayıran en önemli nokta bizce budur. Benim beğendiğim bir şiiri sizin beğenmemeniz doğaldır, çünkü şiir bir sanattır ve öznedir. Ancak bilimde bu söz konusu değildir. Çünkü bilim herkes tarafından kabul edilmesi gereken evrensel kurallar içerir. Dünya'da yer çekimi vardır ve bu çekim kuvveti bizi bir yasaya göre yerde tutuyor gerçeğine karşıt bir görüş sunabilir misiniz? Bilim en az sanat kadar toplumun hizmetinde olmasına karşın, toplum sanata bilimden çok daha yakındır, daha çok meraklıdır ve ilgilidir. Halk sanat insanlarını bilim insanlarından daha çok tanır ve yapıtlarına daha çok ilgi gösterir. Bu da bilim ve sanat arasındaki farklardan biridir. Bilimi ve bilim insanını anlamak, ona ilgi ve sevgi göstermek çok alışılmış bir davranış değildir. Bu gerçeği anlatan bir hikayecik nakletmek istiyorum: Albert Einstein kendisinden daha ünlü olan sinemanın en büyüklerinden Charlie Chaplin (1889-1977) kısaca Şarlo ile tanışmak ister. Bunu duyan Şarlo dahi bilim adamını bir filminin galasına davet eder. İki müthiş adam, smokinleri giymiş, papyonları takmış ve kolkola girmiş durumda kırmızı halıda yürürken etraftaki halk onları çalgınca alkışlıyormuş. Bunun üzerine Şarlo, Einstein'ın kulağına eğiliyor ve diyor ki: "Beni anladıkları için, seni de anlamadıkları için alkışlıyorlar."

Bir toplumun kalkınmasında ve uygarlaşmasında bilim kadar sanatın da yeri ve önemi bulunmaktadır. Bazı bilim insanları sanatı küçümser, onu bilimin gölgesinde görüp fazla benimsemezler. Ama bilim insanları arasında sezgi, inanç ve hayal gücüne sırtını dönmeyenler halk arasında daha da çok saygı görür. Özellikle bazıları hayatı ve dünyayı sanatsız kavrayamayacağını anlayacak kadar büyüktürler. Bu büyük bilim insanları, her şeyin laboratuvarından ve orada üretilenlerden ibaret olmadığını çok iyi bilen dahilerdir.